

Згідно з Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, до історичної (фактичної) собівартості повинні включатись лише виробничі витрати: прямі матеріальні, прямі на оплату праці, інші прямі і загальновиробничі витрати.

Повна собівартість складається з виробничої собівартості, витрат на збут і адміністративних (загальногосподарських) витрат.

Показник повної собівартості використовується не для оцінки активів, а для цілей довгострокового планування та визначення ціни на продукцію.

Література

1. Білуха М. Т. Курс аудиту: Підручник. – 2-ге вид., перероб. – К.: Вища школа, “Знання”, 1999. – 574 с.

2. Бухгалтерський фінансовий звіт на підприємствах України: Підручник для студ. екон. фахів ВУЗів. – 6-ге вид. – К.: А.С.К., 2001. – 372 с.

3. Череп А. В. Економічний аналіз. – К.: Кондор, 2005. – 159 с.

УДК 336.132 : 338.43

Н. С. Танклевська

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРОБЛЕМИ МОБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Визначальною умовою забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств є залучення та раціональне використання фінансових ресурсів. Ефективне реформування аграрної економіки, її структурне перетворення з якісним оновленням виробництва, ринкової та соціальної інфраструктури завжди базується на відповідному фінансовому забезпеченні.

Вагомий внесок у розв’язання проблем фінансового забезпечення розвитку підприємств аграрної сфери економіки зробили українські вчені М. Дем’яненко, П. Саблук, О. Гудзь, М. Малік, В. Алексійчук, П. Лайко, Ю. Лузан, А. Пересада, В. Гриньова та інші.

Разом з цим нинішня фінансова криза та впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку аграрної економіки зумовило необхідність пошуку додаткових джерел фінансування розширеного відтворення. Основою цього має стати фінансовий капітал. Проблематика мобілізації фінансового капіталу у вітчизняній економіці залишається недостатньо дослідженою
© Н. С. Танклевська, 2008

з урахуванням структурних перетворень і розширенням можливостей інвестування науково-технічного розвитку галузі.

Метою статті є визначення напрямів вирішення сучасних проблем мобілізації фінансового капіталу в аграрній сфері економіки. В дослідженні використані загальнонаукові та статистичні методи.

Сьогодні в аграрній сфері головна роль відводиться активізації залучення зовнішніх і внутрішніх інвестицій як необхідної складової сталого розвитку підприємств галузі.

Так, обсяги інвестицій на формування основних засобів у сільському господарстві зменшувалися з початку 90-х років. Тенденція до їх зростання намітилась лише з 2001 р. Індекс підвищення порівняно з 2000 р. становив: 2001 р. – 1,52; 2002 – 1,82; 2003 – 2,01; 2004 – 3,21; 2005 – 4,80; 2006 – 6,9. Але цих обсягів недостатньо для забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. При цьому кількість підприємств, що здійснювали інвестиції, становить лише близько 40%. Частка великих підприємств у загальному обсязі валових капітальних інвестицій дорівнює тільки 5,8%, середніх – 81,8%, а малих – 12,4%. Інвестиції спрямовувались на будівництво – 25,6% і придбання основних засобів – понад 62 [1].

Незважаючи на відносно високий рівень самофінансування підприємств, їхні внутрішні ресурси, як правило, не можуть забезпечити належного рівня інвестицій. Тому налагодження відносин із банківською системою і небанківськими установами як із важливими інституціями зовнішнього фінансування актуальне й нині. Зазвичай потреба в інвестиціях спричинена модернізацією і структурною перебудовою підприємства, тим більше, що норма самофінансування нефінансових підприємств поступово зменшується.

В економічно розвинених країнах, зокрема Німеччині, 85% зовнішнього фінансування сільськогосподарських підприємств надається банками і близько 70% усіх банківських кредитів є інвестиційними на створення, розширення та модернізації виробничих об'єктів терміном від 12 до 25, на будівництво – від 5 до 30 років.

Завдяки державній підтримці за останні роки кредитування сільськогосподарських підприємств розвивається достатньо високими темпами. Починаючи з 2000 року запроваджена державна програма для здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових кредитів, з 2004 року – середньо-, а з 2008 року – і довгострокових кредитів. За цей час в аграрний сектор економіки залучено кредитних ресурсів на суму понад 77,3 млрд. грн., у тому числі на пільгових умовах – понад 38,5 млрд. грн. Середні строки кредитування сільськогосподарських підприємств зросли з 4–6 місяців до 2 років. Рівень повернення кредитів підприємствами

агропромислового комплексу підвищився з 86 (2000 р.) до 98% (2007 р.), а сільгосппідприємствами – з 92 до 96% відповідно [2].

Банки переважно надають довгострокові кредити на закупівлю сільськогосподарської техніки, а найменше – на оплату клієнтами платежів за лізинговими контрактами і здійснення капітальних затрат, пов'язаних з будівництвом. Така ситуація пояснюється тим, що, оплачуючи техніку, банки краще контролюють цільове використання кредиту і можуть оформити як заставу об'єкт кредитування. В інших випадках позичальнику необхідно надати додаткове забезпечення кредиту, що для багатьох сільськогосподарських підприємств є проблематичним.

Підґрунтям позитивних змін, що відбулись останніми роками у кредитних відносинах банків із сільськогосподарськими позичальниками, стали наступні чинники: підвищення ефективності функціонування і прибутковості сільськогосподарських підприємств, їх кредитоспроможності, впровадження державою спеціального механізму часткової компенсації процентних ставок за кредитами комерційних банків, набутий досвід кредитування, практика страхування, високий рівень повернення кредитів.

Слід зазначити, що незважаючи на очевидний прогрес у розвитку інвестиційного банківського кредитування господарюючих суб'єктів аграрного сектору економіки за останні роки, обсяги кредитування ще далекі від їх потреб, а кредитні механізми не є досконалими. Основними причинами такої ситуації є: недосконалість розвитку власне банківської системи, передусім через проблеми із формуванням довгострокових кредитних ресурсів, низьку капіталізацію, високий розмір відсоткових ставок і складні умови та процедури надання кредитів.

Банківські установи наполегливо працюють над розширенням своїх кредитних можливостей за рахунок залучення коштів населення. Одним із напрямів є використання цих коштів на коротко- і довгострокове кредитування підприємств АПК, мікрокредитування аграрних підприємств, лізингове кредитування та інше.

Варто наголосити, що для розвитку кредитування важливе значення має страхування застави й забезпечення її недоторканності. Проте послуги страхових компаній досить дорогі, механізму недоторканності застави ще не відпрацьовано.

Важливим сегментом розвинутої ринкової економіки є функціонування ринку цінних паперів, який дає підприємствам багатоваріантний вибір джерел фінансування і кредитування, сприяє підвищенню мобільності фінансового капіталу. Пошук альтернативних джерел інвестування для підприємств є простішим, оскільки вони спрямовані на додаткову емісію акцій. Кошти, отримані від розміщення акцій, можна спрямувати на виконання виробничої програми чи поповнення власного капіталу. Зауважимо, що в економічно

розвинених країнах додаткова емісія акцій – постійне джерело фінансування, хоча вона є дорогим джерелом фінансування для емітента.

Проте світова фінансова криза, коливання кон'юнктури на вітчизняному ринку цінних паперів, подібні до падінь курсів на початку липня 2002 року, його нерозвиненість не дають змоги, на нашу думку, повною мірою скористатися його можливостями як постійним джерелом фінансування підприємства. Зазначимо, що на фондовому ринку 95% операцій із цінними паперами здійснюється непрозоро, а близько 75% пов'язано зі схемами, що сприяють відпливу коштів за кордон. Відповідно, побоюючись небажаного поглинання, окремі підприємства, навіть великі, останніми роками почали вилучати з обігу на фондовому ринку свої цінні папери, віддаючи перевагу позикам кредитних інституцій [3].

На нашу думку, в умовах стабільного розвитку економіки доцільно тимчасово вільні кошти підприємства вкласти в цінні папери інших емітентів, зокрема для зменшення впливу інфляційних процесів і несприятливого податкового тиску. Зауважимо, що саме так роблять банки з частиною тих грошей, які вони отримують від приватних осіб, щоб мати прибуток для виплати відсотків за вкладах (депозитах) та отримання доходу від власної діяльності на ринку цінних паперів. До середини 2008 року спостерігалася тенденція поступового, дедалі активнішого придбання акцій великих компаній і потужних підприємств із боку банків, а також підвищення ролі банківської системи як вагомої в обслуговуванні всіх видів коштів, залучених нефінансовими підприємствами, причому не лише із зовнішніх, а й внутрішніх джерел. Структурні зміни в економіці сприяли зростанню мобільності банківської сфери, яка не лише здійснює перерозподіл інвестицій між галузями і секторами економіки, а й надає зацікавленим підприємствам поряд із фінансовими ресурсами комплексний набір інших послуг.

Одним з напрямів мобілізації фінансового капіталу в аграрній сфері економіки є також подальший розвиток небанківських фінансових установ, а саме: кредитних спілок, кредитних товариств, лізингових компаній, факторингових компаній, інвестиційних фондів тощо.

Так, в Україні поряд з банківськими установами набули значного поширення кредитні спілки. У 2006 році зареєстровано понад 750 кредитних спілок і товариств із сукупним капіталом понад 1,1 млрд. грн., сума наданих позик якими досягла 2,2 млрд. грн. (що в 3 рази більше, ніж 2004 р.). У майбутньому розвиток функціонування кооперативів порушить монопольне становище комерційних банків на ринку кредитних ресурсів та буде створене конкурентне середовище для діяльності кредитних спілок, за допомогою яких виробники в результаті кооперування своїх зусиль, ідей та коштів одержать необхідні послуги значно дешевше.

Що стосується розвитку лізингового кредитування аграрних підприємств, то воно поки що нестабільне і не перевищує 10%. За останні роки агровиробниками країни отримано в середньому по Україні 0,4 одиниці техніки на 1000 га сільськогосподарських угідь. Взагалі розвиток лізингу супроводжується багатьма труднощами. Так, в останній період лізингові компанії почали вимагати попередню оплату, яка може сягати понад 40% від початкової вартості об'єкта лізингу. Наприклад, Укragenrolizing, використовуючи державні кошти, авансовий платіж встановила від 22 до 25%, компанія “Укрсімлізинг”, а також дочірнє підприємство фірми “Ханса-лізинг-Україна” ТОВ “Серго-Гамма-лізинг” – від 30 до 40%. До речі, російська лізингова компанія ВАТ “Росагренлізинг” застосовує авансові платежі на рівні 6–7%.

При цьому передоплата створює умови, згідно з якими агровиробник змушений значні грошові суми відволікати від виробничих потреб. Крім того, передоплата під час дії лізингової угоди лізингодавцю створює додатковий депозитний прибуток, а лізингоодержувачу, навпаки, зумовлює відповідні втрати у вигляді недоотриманого додаткового прибутку. Торговельна надбавка до ціни об'єкта лізингу через механізм формування лізингової маржі також додатково відбирає значні кошти у лізингоодержувача, збільшуючи дохід лізингодавця. Тобто інтереси суб'єктів лізингової угоди явно не збалансовані. Також, у Законі України “Про лізинг” зовсім не знайшла відображення проблема сублізингу, що стримує реалізацію міжнародних лізингових проектів. Тобто цілком зрозуміло, що такі умови не сприяють розвитку лізингового бізнесу в Україні.

Необхідно активізувати також нові форми кредитування у сільському господарстві, які б давали змогу отримувати комерційні кредити без прямої участі держави. Прикладом тому є одержання кредитів під заставу виробленої продукції (складські розписки), факторингові операції, форфейтування, кредитування за допомогою векселів та фінансовий лізинг. Це б сприяло оперативному отриманню кредитів для фінансування сільськогосподарського виробництва.

Таким чином, можна визначити наступні напрями активізації процесу мобілізації фінансового капіталу в аграрній сфері економіки: вдосконалення державної аграрної політики; проведення постійного моніторингу за капіталізацією емітентів і ефективністю використання залученого на фінансовому ринку капіталу; підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних аграрних підприємств; розширення спектру та підвищення якості банківського кредитування підприємств аграрної сфери; розвиток фінансової інфраструктури аграрного сектору економіки тощо.

Крім цього, винятково позитивну роль для забезпечення сталого розвитку підприємств аграрного сектору економіки повинно відіграти становлення та

функціонування сільськогосподарських кооперативних банків і кредитних кооперативів. Формування системи кооперативних банків в Україні дасть змогу максимально сконцентрувати аграрний капітал, цільові державні фінансові ресурси, депозити населення та інші джерела фінансування для підтримки розвитку пріоритетної галузі національної економіки, оперативного управління фінансовими потоками, враховувати регіональні особливості, сезонність та спеціалізацію аграрного сектору економіки.

Література

1. Гудзь О. Є. Стан та умови розвитку інвестиційного кредитування аграрного сектору економіки // Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інноваційно-інноваційного розвитку в Україні: Зб. тез наук.-практ. конф. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – Ч. 2. – С. 228.
2. Мамуль Л. О., Танклевська Н. С. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки // Економіка АПК. – 2006. – № 12. – С. 75–80.
3. Алексеєнко Л. М. Актуальні проблеми мобілізації капіталу // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 30–37.

УДК 336.13 : 631

Л. П. Іскренко

Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”

БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах євроінтеграції та вступу України до СОТ від харчової промисловості вимагається підвищення техніко-технологічних процесів у перспективному періоді в напрямках, які забезпечують якісні перетворення в подальшому її розвитку, а також упровадження нових (енерго- і ресурсозберігаючих) технологій та раціональне використання наявних потужностей. Для досягнення високих результатів будь-якого промислового підприємства необхідне чітке та якісне управління, основою функціонування якого є бізнес-планування.

Питання бізнес-планування протягом тривалого часу залишались поза увагою вітчизняних науковців. У період значних перетворень у країні конкретним результатом стала ліквідація загальної монополії державної
© Л. П. Іскренко, 2008